

Душан И. СИНДИК
Београд

О ПРВОМ ПОМЕНУ БРСКОВА

Апстракт: У раду се објављује одлука грађана Котора у којој се први пут спомиње средњовековно рударско насеље Брсково 1243. г., тј. десет година раније од досадашњих научних сазнања. У другом делу исте одлуке говори се о забрани двоструког узимања камате на позајмљени новац.

Key words: Brskovo, Dubrovnik, Kotor, wine, money lending

Дуго се у историографији сматрало да је најстарији помен насеља Брсково забележен је у уговору краља Стефана Уроша I, склопљеном са Дубровачком општином 13. августа 1254. године.¹ Поред тога у хрисовуљи краља Стефана Уроша I манастиру Свете Богородице у Стону, насталој највероватније између 1243. и 1253. год., такође се спомиње Брсково. Међутим, сачувана је и одлука Градског већа у Котору, која има забележен још старији помен овог насеља.² Датум ове исправе, иако веома оштећен, може се читати као 22. август 1243. године.³

¹ О томе види: Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I-1, 19, № 21. В. и: Гр. Чремошник, *Развој српског новчарства до краља Милутина* 1933; В. Ћоровић, *Брсково*, Гласник Географског друштва ХХ (1934) 40-49; М. Динић, *Из српске историје средњег века, Дубровачка средњевековна караванска трговина*, Београд 2003, 479-480.

² О овој одлуци код нас први пут: Д. Синдик, *Понтификал Которске бискупије у Лењинграду* (даље: *Понтификал*), ИЧ ХХХI (1981) 62, дат. око 1248, јер тада нисам имао добру фотографију.

³ Датум ове исправе одређен је по болоњском начину рачунања времена као: mense augusti, X die astante, тј. као 10. дан од краја месеца. Уп.: *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae*, fasc. II, Zagrabiae 1971, 368, s.v. 1. dies.

Текст одлуке гласи:

An[no Domini millesimo ducentesimo] XLIII, mense augusti, X die astante.

Nos [i]uidem universitas ciuitatis [Catari? qui ...] hic ? et [.....] hic presentem pro[curauimus] institutionem ad ciuitatis [.....utilit]atem [quod ab hodierno die in antea] ab omnibus sit tenendum et obseruandum itaque determinantes ut nullus ciuium [cataren-sium quodde uicina loca] uinum emere presumat ad deportandum illud Briscoam causa uen[dendihic?..... quod.....il-lud.....agere presum]pserit contra decretum, centum exinde perpe-ros regi domino rederetur nisi tam[en] merc[atores] ex hinc Bris[coam] cum uino euntes et exinde per regiones Rasse audacter uinum emere pos-sent sine contradictione aliqua et venditione.

Item instituere procurauimus haec ad ciuitatis utilitatem semper habendam, ut nullus deinceps instrumentum in duplum aliqua pecunia ascribatur scilicet de mense septembrio in antea primo uenturo, exceptis instrumentis actenus(sic) factis. Quod si contra hoc prescriptum instru-mentum in duplum inuenirentur pro irrito habeantur.

Quod presens scriptum fieri fecimus per manum diaconi Miche Gige communis notarii. (Signum notarii)⁴.

Санкт-Петербург, Библиотека Русской академии наук, Отдел ру-кописей, F 200, f. 69v, pag. 136.

Услед оштећења нешто слободнији превод гласи:

Године Господње хиљаду двеста 43, месеца августа дана 10. од краја (тј. 22).

Ми, наине, целокупан град овде приказану наредбу у корист пак града [доносимо од данас унапред] да је се сви придржавају и да на њу пазе, и тако одређујемо да ниједан грађанин оно вино које на-мерава да купује из оближњих места да би га извозио у Брсково ра-ди продаје [то не сме чинити] а свако ко буде намеравао да ради противно овој уредби има онда да плати краљу стотину перпера, из-узев само оних трговаца који одавде иду у Брсково и онда с вином по пределима Рашке, који слободно могу узимати вино без икаквих приговора и продавања.

⁴ О знаку Михе Гиге в. мој прилог: *Marginalia Catharensia*, ИЧ XXXIV (1987) 32-34.

Тако исто смо се постарали да установимо у корист града да се увек држи ово, да се од сада ниједна исправа ни за какав новац не може двоструко уписивати наике од првог следећег месеца септембра надаље, изузев исправа које су до сада начињене. Ако што буде, супротно овој напред прописаној исправи, учињено двоструко (*in duplum*), сматраће се ништавним. А то сада учинисмо да буде написано руком општинског нотара Ђакона Михе Гиге.⁵

Текст одлуке написан је на доњој маргини f. 69 v. Которског зборника.⁶ Нажалост, ова одлука спада међу оне којима је део текста саструган, па нису читљиве у целини. Ти делови су овде, колико је било могуће, реконструисани и стављени су у угласте заграде []. Тако је саструган и почетак са делом који садржи део датума. Година је делимично написана словима а делом римским бројевима. Сачуван је део који садржи дан и месец. Он је донекле необичан, јер је *umesto die exeunte* по болоњском начину, написано *die astante* (*a mensis fine* = од краја месеца) што је ређи случај, али хронолошки има исто значење.

Текст се састоји од две одлуке које нису у непосредној међусобној вези. Прва говори о ограничавању трговине вином, а друга о накнадама за позајмљени новац.

Прва одлука је значајна из два разлога. Најпре зато што се њом забрањује куповина вина из суседних области ради извоза у Брсково. Вино је у то време било један од значајнијих извозних артикала средњовековне которске комуне у унутрашњост Балканског полуострва, пре свега у Рашку, тј. у Србију, па су овом одлуком Которани желели да заштите производњу и произвођаче вина на територији своје општине. Из одлуке се јасно види да которски трговци већ тада желе да задрже за себе предност извоза вина у Брсково, јер неко из суседних приморских крајева и градова, али првенствено и из самог Котора, жели, и вероватно може, да угрози њихове стечене позиције. Судећи по уговору са Дубровником склопљеном тридесетак година касније (1279), којим је, поред осталог, регулисано и питање

⁵ У реконструкцији оштећеног латинског текста помогла ми је др Гордана Томовић, која је и превела текст на савремени српски језик. Најлепше захваљујем.

⁶ За основна обавештења о Которском зборнику в.: Д. Синдик, *Понтификал*.

продаје вина у Брскову и то на исти начин, може се закључити да је конкуренција за освајање тржишта од првих појава Брскова као рударског насеља била веома оштра.⁷ Казна за прекршај те одредбе у износу од 100 перпера, за ово време је веома висока, бар према до сада познатим подацима.

Значај ове одлуке јесте у томе да је то за сада најстарији прецизно утврђени помен рударског насеља Брсково у которским архивским документима, који је можда за пуну деценију старији од првог прецизно утврђеног познатог помена овог топонима у Дубровачком архиву.

Друга одлука сведочи о злоупотребама, које су се јављале приликом "уписивања" новца. С обзиром на то да је по црквеним правилима било забрањено позајмљивање новца уз било какву накнаду (=камату), овде се очито избегава такав или неки сличан израз, па је употребљен глагол "уписивати". Очигледно је да су зајмодавци били превршили сваку меру, па су тражили да се позајмљене своте новца враћају у двоструком износу. То градске власти нису желеле да дозволе, па су зато и усвојиле одговарајућу одлуку.

За разлику од претходне одлуке, где је за прекршај предвиђена висока новчана казна, у овом случају противзаконити акт је само проглашаван ништавним. То је занимљивост која можда указује да су потенцијални кривци имали финансијску премоћ над законодавцима или су чак и седели међу њима.

Ово није први пут да градске власти у Котору расправљају о "уписивању" новца. Сличан случај догодио се и четрдесет три године раније, тј. у јануару 1200. године. Тада су такође стављена одређена ограничења на висину накнаде (=камате) за позајмљени новац.⁸ Чини се да је прва одлука временом заборављена, па се показало као потребно њено обнављање. Уосталом, већ 1200. године су помињани стари добри обичаји, што дозвољава претпоставку да су сличне

⁷ Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* VI, Zagreb, 19 299, № 249; Ј. Радонић, *Дубровачка акта и повеље I-1*, Београд 1934, 65, № XLI.

⁸ В.: Д. Синдик, *Которска исправа из 1200. године*, ИЧ XXXVII (1990) 19 7-203.

одредбе повремено морале бити понављане, док најзад нису ушле и у Статут Котора.⁹

Dušan I. Sindik

ON THE FIRST MENTION OF THE NAME OF BRSKOVO

Summary

The earliest so far known date of the mention of the mining settlement of Brskovo is the 1254 contract between the Serbian King Stefan Uroš I with the municipality of Dubrovnik. Here is published the text of a decision of Kotor citizens, where Brskovo is already mentioned in 1243. The text is about the decision to forbid wine purchasing in the neighboring areas, with the intention of exporting it to Brskovo. The penalty for this was 100 perpers, and the income belonged to the King. By the same decision, it was prevented taking interest for the money lent in the amount twice the size of the original sum. The contract where that was stipulated was considered null and void, but there was no penalty for it. The appropriate note was later included in the Kotor Statute.

⁹ И. Синдик, *Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV столећа*, Београд 1950, 75; А. Mayer, *Catarensia*, Zbornik Historijskog instituta JAZU I (1954) 103-106.